

УДК 373-056.2/.3

Модель вивчення педагогічної діяльності асистента вчителя як засіб удосконалення інклюзивної освітньої практики

MODEL OF STUDYING THE PEDAGOGICAL ACTIVITY OF A TEACHER'S ASSISTANT AS A MEANS OF IMPROVING INCLUSIVE EDUCATIONAL PRACTICE

МОЙСЕЄНКО Ірина – доктор філософії, доцент кафедри загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3642-3331>

МІНЕНКО Наталія – асистент учителя, Комунальний заклад «Лицей № 24» Кам'янської міської ради, вул. Лікарняна, 51, м. Кам'янське, Дніпропетровська область, 51917, Україна

ORCID <https://orcid.org/0009-0005-0520-0989>

MOISEIENKO Iryna – Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the Department of General, Special Pedagogy, Rehabilitation and Inclusive Education, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council», 70 Volodymyr Antonovych St., Dnipro, 49006, Ukraine

MINENKO Natalia – teacher's assistant at the Communal Institution «Lyceum N. 24» of the Kamianske City Council, 51 Likarniana St., Kamianske, Dnipropetrovsk region, 51917, Ukraine

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013/2025-2-20>

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз наукових джерел, присвячених проблемі педагогічного моделювання як важливого інструмента дослідження, проектування та вдосконалення освітніх процесів. Розглянуто сучасні підходи, концептуальні положення та моделі педагогічного моделювання, які репрезентують різні напрями його застосування в освітній практиці – від організації навчального процесу до формування професійних компетентностей педагогічних кадрів. З'ясовано, що педагогічне моделювання розглядається науковцями як метод пізнання, засіб управління освітньою діяльністю, форма наукового узагальнення й проектування педагогічних систем. У досліджених джерелах визначено ключові принципи педагогічного моделювання: системність, структурність, адекватність до реальних умов, динамічність, гнучкість, наукову обґрунтованість та практичну спрямованість. Зазначено, що ефективне моделювання передбачає побудову взаємопов'язаних компонентів (цільового, змістового, методологічного, організаційного та результативного), які забезпечують цілісність педагогічного процесу. Особлива увага приділяється ролі моделювання у розвитку професійних компетентностей педагогів, формуванні їхньої готовності до інноваційної діяльності та вдосконаленні освітнього середовища. Підкреслено, що педагогічні моделі виконують як аналітичну, так і прогностичну функцію, сприяють адаптації освітніх систем до викликів сучасності, зокрема до впровадження інклюзивного навчання, цифровізації освіти та компетентнісного підходу. На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що педагогічне моделювання є універсальним інструментом наукового пізнання і практичного вдосконалення освітньої діяльності, який поєднує теоретичну системність і прикладну результативність, забезпечуючи ефективне управління розвитком освітніх процесів та професійної підготовки педагогів. Крім того, підкреслено необхідність подальшої конкретизації методологічних

засад моделювання у контексті сучасних трансформацій освіти, що дозволить підвищити якість педагогічних рішень, оптимізувати взаємодію учасників освітнього процесу та сприяти створенню інноваційного освітнього простору, орієнтованого на потреби особистості й суспільства.

Ключові слова: педагогічне моделювання, педагогічна діяльність, інклюзивне навчання, асистент вчителя, професійна компетентність, професійна підготовка педагогів, освітній процес.

Summary. *The article provides a theoretical analysis of scientific sources devoted to the problem of pedagogical modeling as an important tool for research, design and improvement of educational processes. Modern approaches, conceptual provisions and models of pedagogical modeling are considered, which represent various areas of its application in educational practice - from the organization of the educational process to the formation of professional competencies of pedagogical personnel. It is found that pedagogical modeling is considered by scientists as a method of cognition, a means of managing educational activities, a form of scientific generalization and design of pedagogical systems. The researched sources identify the key principles of pedagogical modeling: systematicity, structurality, adequacy to real conditions, dynamism, flexibility, scientific validity and practical orientation. It is noted that effective modeling involves the construction of interrelated components (targeted, content, methodological, organizational and effective), which ensure the integrity of the pedagogical process. Particular attention is paid to the role of modeling in the development of professional competencies of teachers, the formation of their readiness for innovative activity and the educational environment improvement. It is emphasized that pedagogical models perform both an analytical and prognostic function, contribute to the adaptation of educational systems to the challenges of modernity, in particular to the inclusive learning implementation, digitalization of education and a competency-based approach. Based on the analysis, it is concluded that pedagogical modeling is a universal tool for scientific knowledge and practical improvement of educational activities, which combines theoretical systematicity and applied effectiveness, ensuring effective management of the development of educational processes and professional training of teachers. In addition, the need for further specification of the methodological principles of modeling in the context of modern transformations of education is emphasized, which will allow improving the quality of pedagogical solutions, optimizing the interaction of participants in the educational process and contributing to the creation of an innovative educational space focused on the needs of the individual and society.*

Key words: *pedagogical modeling, pedagogical activity, inclusive education, teacher assistant, professional competence, professional training of teachers, educational process.*

Вступ. Інклюзивна освіта розглядається як стратегічний напрям розвитку сучасної системи освіти, спрямований на забезпечення рівного доступу кожної дитини до якісного навчання та всебічного розвитку. Її сутність полягає у створенні гнучкого освітнього середовища, здатного реагувати на різноманітні потреби учнів і забезпечувати їхню повну участь у навчальному процесі та житті громади. Відповідно до сучасних наукових підходів, інклюзивна освіта є не лише педагогічним, а й соціально-гуманістичним феноменом, що втілює ідеї рівності, прийняття та поваги до індивідуальних відмінностей. Вона передбачає глибокі трансформації у змісті навчання, методах, структурі та стратегіях освітньої діяльності, а також тісну співпрацю педагогів, асистентів, батьків і фахівців міждисциплінарної команди. У цьому контексті саме заклади загальної середньої освіти стають простором реалізації права кожної дитини на освіту, де принцип інклюзивності визначає зміст, політику й практику навчання, забезпечуючи формування більш справедливого та гуманного суспільства.

Аналіз останніх досліджень. Теоретико-методологічні засади інтеграції учнів з особливими освітніми потребами (ООП) у заклади освіти обґрунтовані А. Колупаєвою, яка проаналізувала міжнародне законодавство та сучасні підходи до змісту освіти – особистісно-діяльнісний, корекційно-розвивальний, антропологічний тощо [8].

Вагомий внесок у розроблення проблеми інклюзивного навчання зробили Е. Данілавічюте, З. Ленів, С. Литовченко, О. Таранченко та ін. [1; 7; 9; 10; 22]. Науковці визначають стратегічні напрями розвитку спеціальної освіти в Україні, акцентуючи на потребі системного підходу до реалізації інклюзивної політики (Т. Дегтяренко, В. Засенко, І. Родименко та ін.) [2; 5; 21].

Українські дослідники підкреслюють важливість адаптації освітнього середовища та педагогічних ресурсів до потреб дітей з ООП (Е. Данілавічюте, Л. Ковальчук, А. Колупаєва, І. Луценко, Я. Полупанова, О. Таранченко) [6; 8; 9; 13; 14]. Особливе місце посідають праці, присвячені підготовці педагогів до роботи в умовах інклюзії, зокрема формуванню їхньої професійної готовності (З. Ленів, О. Мартинчук, І. Мойсеєнко, Т. Паска, Я. Чигріна) [11; 16; 18; 19; 24].

Підготовка педагогів, за сучасними підходами, ґрунтується на когнітивному, системному, компетентнісному та інтегративному підходах. Як зазначає О. Мартинчук, саме інтегративний підхід забезпечує комплексне поєднання знань про освіту, виховання і розвиток дітей з ООП, що сприяє творчому та міждисциплінарному осмисленню проблеми інклюзивної освіти [16, с. 58].

Л. Ковальчук [6, с. 384–391] визначає педагогічну діяльність викладача як комплекс взаємопов'язаних функцій – від діагностичної та організаційної до дослідницької й аналітичної. Авторка підкреслює системність і структурованість цієї діяльності, розглядаючи педагога як менеджера освітнього процесу, який планує, прогнозує й організовує навчання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Отже, узагальнення наукових підходів до педагогічної діяльності створює підґрунтя для подальшого розгляду моделювання в освіті як ефективного інструменту її аналізу, організації та вдосконалення. Саме педагогічне моделювання дозволяє системно відобразити структуру, динаміку й закономірності освітнього процесу, забезпечуючи науково обґрунтований підхід до розвитку професійної компетентності педагогів.

Проблематика моделювання вивчення педагогічної діяльності асистента вчителя полягає у відсутності цілісного, науково обґрунтованого підходу до аналізу його роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Попри ключову роль асистента у забезпеченні рівного доступу до освіти, дослідження його професійної діяльності залишаються несистемними та фрагментарними. Недостатня увага до педагогічної взаємодії в інклюзивному класі й відсутність узгодженості між оцінюванням, спостереженням і професійним розвитком призводять до труднощів у визначенні ефективності роботи асистента та зниження якості освітнього процесу.

Проблема також полягає у браку координації дій асистента з іншими членами команди супроводу, що ускладнює реалізацію індивідуальної підтримки учнів. Тому виникає потреба у створенні моделі, яка б структурувала етапи, функції й критерії аналізу діяльності асистента вчителя. Сучасна інклюзивна освіта вимагає не лише практичних умінь підтримки дітей, а й аналітичного підходу до оцінювання діяльності асистента як члена педагогічної команди. Моделювання цього процесу дає змогу систематизувати дані про функції, критерії та напрями вдосконалення професійної діяльності, сприяючи підвищенню якості інклюзивної практики. Отже, розроблення моделі аналізу діяльності асистента вчителя є важливим кроком до формування системи методичної підтримки, професійного зростання та підвищення ефективності інклюзивної освіти загалом.

Важливі наукові дослідження С. Боднар І. Мойсеєнко, Р. Мартинової розкривають теоретичні основи та методологічні принципи педагогічного моделювання як інструменту організації навчального процесу. У своїй роботі автори обґрунтовують, що педагогічне моделювання

є одним із ключових методів сучасної дидактики, що спрямований на створення ефективних, адекватних і системних моделей навчання, які враховують об'єктивні закономірності педагогічної психології та дидактики [15; 19].

Р. Мартинова та С. Боднар визначають педагогічне моделювання як процес створення моделей навчальної діяльності з метою прогнозування та управління освітнім процесом. Дослідниці виокремлюють три взаємопов'язані складові – організаційну, змістову та процесуальну, наголошуючи, що повнота інформації про них є основою ефективної моделі. Представлена система принципів створює методологічну основу для розробки адаптивних та результативних педагогічних моделей, спрямованих на підвищення якості освіти й розвиток компетентностей учнів відповідно до сучасних освітніх вимог [15, с. 52].

Модель І. Мойсеєнко є цілісною системою, що інтегрує теоретичні знання з практичними методами, орієнтовану на підвищення якості життєдіяльності дітей із розладами аутистичного спектра через формування необхідних сенсомоторних навичок. Вона відповідає сучасним педагогічним і психологічним вимогам інклюзивної освіти та сприяє розвитку дитячої особистості в умовах особливих освітніх потреб [18, с. 233].

Загалом, науковці пропонують цілісний підхід до педагогічного моделювання, який може бути використаний як у теоретичних дослідженнях, так і в практиці освітніх закладів.

Дослідження О. Дубасенюк розкриває вплив соціально-економічних змін на систему підготовки вчителів в Україні. Педагогічна освіта розглядається у роботі як динамічна система, орієнтована на розвиток особистості, гуманізацію навчання та інтеграцію науки й практики. Авторкою висвітлено моделі професійної підготовки педагогів, що відзначаються гнучкістю, інноваційністю та полікультурністю. Підкреслено значення особистісно орієнтованого навчання, саморозвитку й критичного мислення вчителя. Наукова робота пропонує системний і компетентнісний підхід до модернізації педагогічної освіти, визначаючи шляхи її адаптації до сучасних освітніх викликів та євроінтеграційних процесів [3, с. 20].

Моделювання педагогічної діяльності здійснюється на основі системного, особистісного, культурологічного та компетентнісного підходів і спрямоване на вдосконалення професійної майстерності педагога. Воно забезпечує цілісність навчального процесу, послідовність його етапів і розвиток творчого потенціалу вчителя. У сучасних наукових дослідженнях педагогічне моделювання трактується як інноваційний засіб проєктування діяльності викладача, орієнтований на професіоналізм, гнучкість і адаптацію до вимог сучасного освітнього середовища.

Так, згідно з дослідженням А. Литвина та Л. Руденка модель висвітлює теоретичні та методологічні основи педагогічного і наукового моделювання. Автори розглядають моделі як структурні, системні та динамічні абстрактні відображення складних процесів, що повинні бути адекватними, варіативними та здатними прогнозувати розвиток явищ. Окремо акцентується на критеріях ефективності моделей, їх адаптації до реальних педагогічних ситуацій та інтеграції у навчальну практику. У монографії подаються методологічні підходи для побудови та використання моделей у наукових дослідженнях і професійній діяльності педагогів, підкреслюючи їхню комплексність, гнучкість і врахування соціокультурного контексту [12, с. 43].

Розвиток професійної компетентності представлено у комплексній моделі, що, за Д. Погребняк, складається з п'яти взаємопов'язаних блоків [20, с. 68–70]. Цільовий блок визначає мету і завдання розвитку знань, умінь, навичок і мотивації до саморозвитку. Методологічний враховує системний, компетентнісний, культурологічний та інші підходи для комплексного аналізу навчання дорослих. Змістово-функціональний блок структурує етапи

розвитку компетентності, а організаційно-діяльнісний описує форми, методи і засоби навчання. Діагностично-результативний блок передбачає оцінювання через тестування, анкетування та експертні методи. На думку вченої така модель забезпечує послідовний розвиток компетентностей, інтегрує теорію й практику, враховує специфіку військової підготовки та дорослих слухачів, сприяючи їхній ефективній професійній діяльності та саморозвитку. Вона демонструє структурність, системність і комплексний підхід до педагогічного моделювання.

Аналіз опрацьованих джерел свідчить, що педагогічне моделювання є ефективним інструментом для системного планування, організації та оцінювання освітніх і науково-дослідних процесів. Різні підходи підкреслюють важливість системності, адекватності, динамічності та гнучкості моделей, а також цілісності й безперервності взаємодії їхніх складових. Моделі спрямовані на розвиток професійних компетентностей педагогів і адаптацію освітніх процесів до сучасних умов, включно з інноваційними та спеціалізованими програмами. Загалом, ці дослідження створюють міцну теоретичну та практичну основу для впровадження педагогічного моделювання як засобу підвищення якості освіти та професійної підготовки кадрів.

Мета статті – обґрунтувати та змодельовати систему вивчення педагогічної діяльності асистента вчителя як чинника удосконалення інклюзивної практики, визначивши її структурні компоненти, функції, етапи організації та принципи реалізації з метою підвищення ефективності взаємодії педагогічної команди і якості інклюзивного освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. В умовах модернізації системи інклюзивної освіти зростає потреба у створенні ефективних механізмів вивчення та вдосконалення діяльності асистента вчителя як ключового учасника педагогічної команди. Саме асистент забезпечує індивідуальну підтримку учнів з особливими освітніми потребами, сприяє їхній адаптації, розвитку та успішній участі в навчальному процесі. Водночас практика свідчить про відсутність цілісної системи оцінювання та аналізу професійної діяльності асистентів, що ускладнює планування підвищення їхньої кваліфікації та оптимізацію командної взаємодії. У цьому контексті розроблення моделі вивчення педагогічної діяльності асистента вчителя постає як своєчасний і необхідний крок, спрямований на підвищення ефективності інклюзивної практики, узгодження функцій усіх учасників освітнього процесу та забезпечення якості освітньої підтримки дітей з ООП.

Сукупність принципів діяльності асистента вчителя створює теоретичну основу забезпечує комплексний, гуманістичний і практично спрямований підхід до організації інклюзивного освітнього середовища, що робить їх надзвичайно актуальними в сучасній педагогічній практиці, та слугує для побудови моделі вивчення діяльності асистента вчителя.

Головною метою побудови моделі вивчення діяльності асистента вчителя є забезпечення комплексного, системного та практично орієнтованого підходу до аналізу його професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. Модель дозволяє не лише визначити функціональні обов'язки та компетентності асистента, а й оцінити ефективність його взаємодії з учителями, учнями та іншими учасниками освітнього процесу.

У моделі вивчення діяльності асистента вчителя (рис. 1) ми виділили кілька взаємопов'язаних структурних компонентів: цільовий, змістовий, процесуальний, принциповий, результативний; кожен із яких забезпечує комплексне та системне дослідження його професійної діяльності. Запропонована нами модель є авторською розробкою, створеною на основі узагальнення теоретичних положень інклюзивної освіти та аналізу сучасної практики діяльності асистента вчителя.

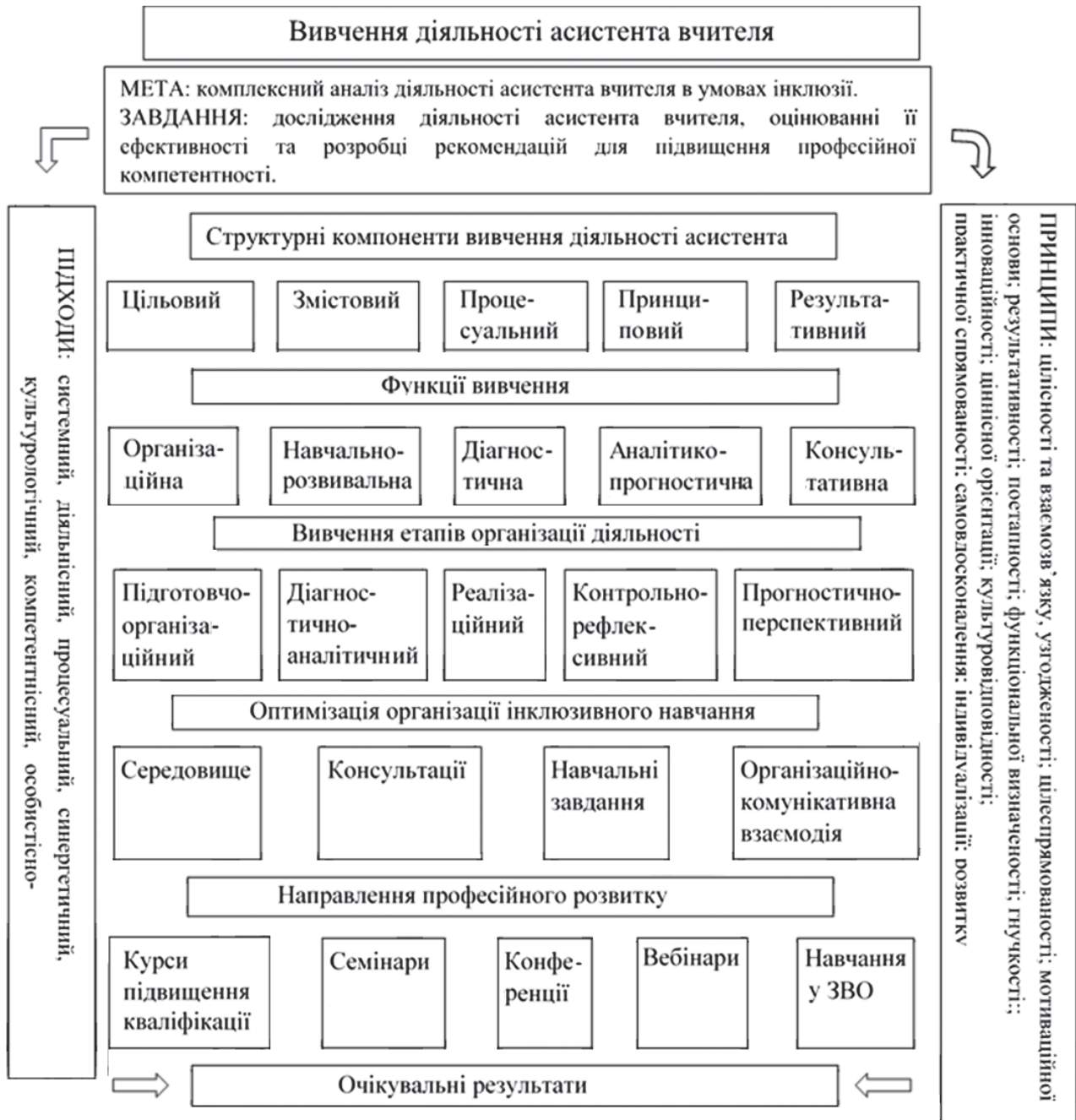

Рис. 1 Модель вивчення діяльності асистента вчителя

Так, цільовий компонент визначає основну мету й завдання вивчення діяльності асистента вчителя. Він спрямовує дослідника на досягнення конкретних результатів – оцінку ефективності роботи асистента, визначення провідних функцій, а також розроблення рекомендацій щодо вдосконалення професійної компетентності. Саме цей компонент задає стратегічний напрям дослідження та забезпечує його практичну спрямованість.

Змістовий компонент охоплює основні напрями діяльності асистента, серед яких організаційна підтримка, навчально-дидактична робота, комунікація з учнями, педагогами й батьками, а також супровід інклюзивного навчання. Він дозволяє комплексно проаналізувати зміст діяльності асистента, виявити її специфіку та значення для створення інклюзивного освітнього середовища.

Процесуальний компонент передбачає застосування діагностики, спостереження, аналізу виконуваних функцій, оцінювання результатів, узагальнення отриманих даних і розроблення

рекомендацій. Цей компонент забезпечує системність і логічну послідовність дій, формуючи методологічну основу дослідження діяльності асистента.

Принциповий компонент об'єднує ключові принципи, що визначають характер і якість професійної діяльності асистента вчителя. Вони спираються на системний, діяльнісний, процесуальний, синергетичний, культурологічний, компетентнісний та особистісно орієнтований підходи. Дотримання цих принципів сприяє цілісності, гуманістичній спрямованості та ефективності роботи асистента.

Результативний компонент відображає очікувані підсумки дослідження – формування методичних рекомендацій, визначення критеріїв ефективності професійної діяльності асистента, розроблення шляхів її оптимізації та підвищення рівня професійної компетентності.

У комплексі всі компоненти моделі утворюють цілісну систему, спрямовану на глибоке вивчення, вдосконалення й наукове обґрунтування діяльності асистента вчителя в умовах інклюзивного освітнього середовища. Ми впевнені, що сукупність цих компонентів дозволяє поєднати теоретичний аналіз із практичною оцінкою та забезпечує науково обґрунтовану основу для професійного розвитку фахівця.

Розроблена модель вивчення діяльності асистента вчителя дозволяє не лише систематизувати процес дослідження його професійної ролі, а й конкретизувати зміст практичної діяльності. На основі виділених компонентів стає можливим глибше зрозуміти функціональне наповнення роботи асистента, виявити ключові напрями його професійної взаємодії з учителем, учнями та командою фахівців. Саме перехід від структурних компонентів моделі до аналізу функцій асистента вчителя забезпечує цілісність наукового підходу, оскільки дозволяє простежити, як теоретично окреслені цілі, принципи й етапи реалізуються у конкретних видах діяльності, що сприяють ефективній організації інклюзивного освітнього процесу.

Комплекс взаємопов'язаних функцій спрямований на створення сприятливих умов для навчання й розвитку учнів з різними освітніми потребами. Основними серед них є організаційна – забезпечення комфортного середовища та координація взаємодії між учасниками освітнього процесу; навчально-розвивальна – участь у засвоєнні навчального матеріалу, розвитку пізнавальної активності та самостійності учнів; діагностична – спостереження й виявлення індивідуальних особливостей та потреб дітей; аналітико-прогностична – оцінювання ефективності навчальних програм і прогнозування результатів; консультативна – підтримка педагогів, батьків і здобувачів освіти у питаннях організації інклюзивного процесу. Сукупність цих функцій забезпечує системність, узгодженість і результативність педагогічної взаємодії в інклюзивному середовищі.

У моделі вивчення діяльності асистента вчителя виокремлено підготовчо-організаційний, діагностично-аналітичний, реалізаційний, контроль-рефлексивний та прогностично-перспективний етапи. Кожен із цих етапів відображає послідовність дій, що забезпечує системність і результативність педагогічної підтримки. Вони охоплюють процеси вивчення особливостей класу та потреб дітей, спостереження й аналіз труднощів, участь у навчальному процесі, оцінювання досягнень, обговорення результатів із педагогами та батьками, а також прогнозування подальших напрямів розвитку й ресурсів підтримки. Отже, спочатку здійснюється вивчення особливостей класного колективу та освітніх потреб дітей, підготовка дидактичних матеріалів і створення умов для ефективного навчання. Далі проводиться систематичне спостереження, аналіз труднощів і планування індивідуальної підтримки. Наступним кроком є участь у навчальному процесі, надання допомоги учням у засвоєнні матеріалу та розвиток їхніх комунікативних і соціальних навичок. Потім відбувається оцінювання досягнутих результатів, їхнє обговорення з педагогами й батьками, внесення коректив до освітніх стратегій.

Завершальним етапом є визначення нових цілей, прогнозування подальших результатів і планування ресурсів, необхідних для продовження ефективного супроводу дитини.

Послідовна реалізація визначених етапів діяльності асистента вчителя забезпечує логічну структурованість його професійних дій і водночас створює основу для оптимізації інклюзивного освітнього процесу. Оптимізація розглядається як процес удосконалення організаційно-педагогічних, методичних і соціально-психологічних умов, що сприяють підвищенню ефективності навчання та розвитку учнів з особливими освітніми потребами. Йдеться про гармонійне поєднання елементів освітнього середовища, консультаційної підтримки, змісту навчальних завдань і взаємодії між педагогами, батьками та дітьми. Такий підхід забезпечує цілісність педагогічного впливу, послідовність корекційно-розвивальної роботи та підвищує рівень адаптації й соціальної інтеграції кожного учня.

Професійний розвиток асистента вчителя в контексті оптимізації інклюзивного навчання має бути спрямований на формування компетентностей, що забезпечують ефективну реалізацію його функцій у взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу. Насамперед ідеться про розвиток уміння створювати сприятливе інклюзивне середовище, у якому поєднуються педагогічна підтримка, емоційна безпека та можливості для самореалізації кожної дитини. Важливим напрямом є вдосконалення комунікативних навичок – здатності до конструктивного діалогу з педагогами, батьками та учнями, уміння вести консультаційну роботу й координувати спільні дії команди супроводу. Не менш значущим є підвищення методичної культури асистента, що передбачає володіння сучасними технологіями адаптації й диференціації навчальних завдань відповідно до індивідуальних освітніх потреб дітей. Професійний розвиток також містить опанування навичок рефлексивного аналізу власної діяльності, здатності до самонавчання й застосування інноваційних підходів у практиці.

Професійний розвиток асистента вчителя може відбуватися за рахунок системної та цілеспрямованої роботи з підвищення кваліфікації, участі у тренінгах, семінарах, майстер-класах, а також у процесі методичного наставництва й професійних спільнот. Важливу роль відіграє залучення асистентів до спільного планування та аналізу освітнього процесу разом із педагогами, психологами та дефектологами, що сприяє обміну досвідом і формуванню командної взаємодії. Не менш значущим чинником є самоосвіта – вивчення сучасних науково-методичних джерел, освоєння цифрових технологій і практик інклюзивного навчання, участь у дослідницьких або інноваційних проєктах. Ефективним засобом розвитку є також супервізія, яка забезпечує професійну підтримку, аналіз складних ситуацій і формування здатності до рефлексії. Усі ці форми сприяють не лише вдосконаленню професійних умінь, а й формуванню внутрішньої мотивації до зростання, усвідомлення цінностей інклюзії та відповідальності за якість педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Очікуваними результатами використання запропонованої моделі вивчення педагогічної діяльності асистента вчителя є підвищення якості організації інклюзивного навчання та ефективності педагогічної взаємодії у закладі загальної середньої освіти. Реалізація моделі сприятиме систематизації знань про функціональні обов'язки асистента, удосконаленню механізмів оцінювання його професійної діяльності та визначенню потреб у подальшому навчанні.

Впровадження запропонованої моделі вивчення діяльності асистента вчителя передбачає отримання низки важливих результатів, що мають практичне та наукове значення. По-перше, модель забезпечує цілісне бачення діяльності асистента, що дозволяє розглядати його функції, завдання та ролі у системі інклюзивного навчання комплексно, з урахуванням взаємодії з учнями, педагогами та іншими учасниками освітнього процесу.

По-друге, впровадження моделі сприяє формуванню методичних рекомендацій та інструментів оцінки ефективності роботи асистента, що дозволяє педагогам та адміністрації шкіл об'єктивно оцінювати результати його діяльності та визначати напрями професійного розвитку.

По-третє, модель стимулює підвищення професійної компетентності асистента вчителя, оскільки передбачає використання принципів, що ґрунтуються на системному, діяльнісному, синергетичному та компетентнісному підходах. Це сприяє розвитку навичок адаптації до різних педагогічних ситуацій, творчого застосування методик та підвищення рівня взаємодії з учнями.

По-четверте, модель сприяє оптимізації організації інклюзивного навчання, підвищенню його ефективності та створенню умов для максимальної реалізації потенціалу кожного учня, що потребує підтримки.

Загалом, впровадження моделі дає змогу забезпечити науково обґрунтовану оцінку діяльності асистента вчителя, покращити методичне супроводження його роботи та сприяти підвищенню якості інклюзивного освітнього процесу.

Висновки. Отже, складена модель вивчення діяльності асистента вчителя дозволяє комплексно оцінювати його професійну діяльність у контексті інклюзивної освіти. Визначено, що ефективне вивчення діяльності асистента можливе за умови інтеграції різних підходів – системного, діяльнісного, процесуального, синергетичного, культурологічного, компетентнісного та особистісно орієнтованого.

Охоплені різнобічні компоненти забезпечують системність аналізу діяльності асистента, а алгоритм дослідження дає змогу визначати мету, підходи, методи збору даних і формувати практичні рекомендації для підвищення професійної компетентності. Очікувані результати передбачають цілісне бачення діяльності асистента, розвиток його компетентностей, підвищення ефективності інклюзивного навчання та створення умов для розкриття потенціалу кожного учня. Запропонована модель має науково-практичне значення й може бути використана для оптимізації роботи асистента вчителя.

На основі отриманих результатів дослідження з'являється можливість розроблення методичних рекомендацій щодо оптимізації роботи асистента, підвищення його професійної компетентності, розвитку навичок командної взаємодії та рефлексії власної діяльності. Використання моделі також дозволяє посилити аналітичну складову в роботі педагогічного колективу, забезпечити індивідуальний підхід до професійного супроводу асистентів, що у підсумку позитивно впливає на якість освітнього процесу, рівень соціалізації дітей з особливими освітніми потребами та формування інклюзивної культури закладу освіти.

Список використаних джерел

1. Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / за ред. А. А. Колупаєвої. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 215 с.
2. Дегтяренко Т. Концепція соціодинаміки корекційно-реабілітаційної діяльності. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2015. № 2. С. 11–21.
3. Дубасенюк О. А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки: колективна монографія / за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк: 2-е вид., допов. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 8–29.
4. Дятленко Н. М., Софій Н. З., Мартинчук О. В., Найда Ю. М. Асистент учителя в інклюзивному класі: навч.-метод. посіб. / під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.

5. Засенко В. В. Науковий супровід навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання*: зб. наук. праць. 2010. Вип. 1. С. 3–9.
6. Ковальчук Л. Моделювання науково-педагогічних досліджень: навч. посіб. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 520 с.
7. Колупаєва А. А., Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 197 с.
8. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія Київ: САММІТ-книга, 2008. 270 с.
9. Колупаєва А. А. Таранченко О. М. Інклюзія: покроково для педагогів: навч.-метод. посіб. Київ. 2023 (Серія «Інклюзивна освіта»). URL: <http://lib.iitta.gov.ua/739317/> (дата звернення: 02.10.2025).
10. Косенко С. М., Полупанова Я. М., Чигріна Я. Ю. Роль інклюзивно-ресурсних центрів у забезпеченні якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами: виклики та перспективи розвитку. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Т. 2. № 79. С. 92–96.
11. Ленів З. П. Моделювання педагогічних інновацій у процесі фахової підготовки корекційних і соціальних педагогів. *Готовність педагогів до інноваційної діяльності в умовах безперервної післядипломної педагогічної освіти*: матеріали Всеукр. нак.-практ. конф. (Рівне, 18–19 жовт. 2011 р.). Рівне: Рівнен. держ. гуманітар. ун-т., 2011. С. 16–20.
12. Литвин А., Руденко Л. Побудова ефективних моделей освітніх систем і процесів професійної підготовки. *Моделювання педагогічного процесу та психологічного супроводу підготовки фахівців ризиконебезпечних та інших професій*: монографія / за ред.: М. С. Ковалюк, А. В. Литвина. Львів: ЛДУБЖД, 2023. С. 41–56. URL: <https://surl.lu/uthxrh> (дата звернення: 04.10.2025).
13. Луценко І. В. Актуальні питання діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 4. С. 7–13.
14. Луценко І. В. Роль асистента вчителя в організації навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2013. Вип. 4. Ч. 2. С. 233–242.
15. Мартинова Р., Боднар С. Принципи педагогічного моделювання. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 2. С. 51–60. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/285> (дата звернення: 02.10.2025).
16. Мартинчук О. В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Вісник психології і педагогіки*. 2012. Вип. 8. С. 10–14.
17. Мельничук О., Ярошук Н. Професійна підготовка студентів педагогічного коледжу до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. *Вісник педагогіки і психології*. 2021. Вип. 27. 2021. С. 102–106. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._Випуск_27 (дата звернення: 03.10.2025).
18. Мойсеєнко І. М. Модель сенсомоторної компетенції дітей з розладами аутичного спектра: колективна монографія. *Scientific research of the XXI century*. Volume 1: collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, Los Angeles: GS publishing service, 2021. С. 219–233.
19. Паска Т. В., Мойсеєнко І. М., Шапка І. В. Інноваційні підходи до підготовки педагогів для впровадження сучасних освітніх технологій та стимулювання творчості у здобувачів освіти в Україні. *Академічні візії*. 2024. Вип. 29. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/issue/view/2> (дата звернення: 02.10.2025).
20. Погребняк Д. В. Педагогічне моделювання розвитку фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин збройних сил України в системі післядипломної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 18. Т. 2. С. 67–72. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2019/18/part_2/16.pdf (дата звернення: 03.10.2025).
21. Родименко І. М. Сучасний погляд на проблеми навчання дітей з особливими потребами. *Нива знань*. 2004. № 2. С. 8–12.
22. Таранченко О., Колупаєва А. Технологізація в освіті дітей з особливими освітніми потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2015. Т. 18. Вип. 2. С. 219–240.

23. Удич З., Шульга І. Виклики у роботі асистента учителя / вихователя: методологія та результати дослідження. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. № 113 (1). С. 87–115. URL: https://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/166 (дата звернення: 03.10.2025).

24. Чигріна Я. Педагогічні умови формування методичної компетентності асистентів вчителя в інклюзивному середовищі *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2023. Т. 109. № 1. С. 187–200.

References

1. Danilavichutie E. A., Lytovchenko S. V. (2012). *Strategii vykladannia v inkliuzyvnomu navchalnomu zakladi* [Teaching strategies in an inclusive educational institution]: navch.-metod. posib. / za red. A. A. Kolupaievoi. Kyiv: Vydavnycha hrupa «A.S.K.» [in Ukrainian].

2. Dehtiarenko T. (2015). *Kontsepsiia sotsiodynamiky korektsiino-reabilitatsiinoi diialnosti* [The concept of sociodynamics of correctional and rehabilitation activities]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – Special child: education and upbringing*, 2, 11–21 [in Ukrainian].

3. Dubaseniuk O. A. (2008). *Kontseptualni modeli pedahohichnoi osvity: naukovi poshuky ta zdobutky* [Conceptual models of pedagogical education: scientific research and achievements]: kolektyvna monohrafiia / za zah. red. prof. O. A. Dubaseniuk: 2-e vyd., dopov. Zhytomyr: Vydvo ZhDU im. I. Franka, 8–29 [in Ukrainian].

4. Diatlenko N. M., Sofii N. Z., Martynchuk O. V., Naida Yu. M. (2015). *Asystent uchytelia v inkliuzyvnomu klasi* [Teacher's assistant in an inclusive classroom]: navch.-metod. posib. / pid zah. red. M. F. Voitsekhivskoho. Kyiv: TOV Vydavnychy dim «Pleiady» [in Ukrainian].

5. Zasenko V. V. (2010). *Naukovyi suprovod navchannia ditei z porushenniamy psykhofizychnoho rozvytku* [Scientific support for the education of children with psychophysical developmental disorders]. *Dytyna iz sensornymy porushenniamy: rozvytok, navchannia: zb. nauk. prats* [in Ukrainian].

6. Kovalchuk L. (2020). *Modeliuvannia naukovo-pedahohichnykh doslidzhen* [Modeling scientific and pedagogical research]: navch. posib. Lviv: Vydavnychy tsentr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

7. Kolupaieva A. A., Danilavichutie E. A., Lytovchenko S. V. (2012). *Profesiine spivrobotnytstvo v inkliuzyvnomu navchalnomu zakladi* [Professional cooperation in an inclusive educational institution]: navch.-metod. posib. Kyiv: Vydavnycha hrupa «A.S.K.» [in Ukrainian].

8. Kolupaieva A. A. (2008). *Inklyuzyvna osvita: realii ta perspektyvy* [Inclusive education: realities and prospects]: monohrafiia Kyiv: SAMMIT-knyha [in Ukrainian].

9. Kolupaieva A. A., Taranchenko O. M. (2023). *Inklyuziia: pokrokovy dlia pedahohiv* [Inclusion: a step-by-step guide for educators]: navch.-metod. posib. Kyiv. (Seriia «Inklyuzyvna osvita»). URL: <http://lib.iitta.gov.ua/739317/> (accessed: 02.10.2025) [in Ukrainian].

10. Kosenko S. M., Polupanova Ya. M., Chyhrina Ya. Yu. (2025). *Rol inkliuzyvno-resursnykh tsentriv u zabezpechenni yakisnoi osvity dlia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy* [The role of inclusive resource centers in providing quality education for children with special educational needs: challenges and development prospects]: *vyklyky ta perspektyvy rozvytku. Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*. 2, 79, 92–96 [in Ukrainian].

11. Leniv Z. P. (2011). *Modeliuvannia pedahohichnykh innovatsii u protsesi fakhovoi pidhotovky korektsiinykh i sotsialnykh pedahohiv* [Modeling pedagogical innovations in the process of professional training of correctional and social educators]. *Hotovnist pedahohiv do innovatsiinoi diialnosti v umovakh bezpererвної pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity: materialy Vseukr. nak.-prakt. konf. (Rivne, 18–19 zhovt. 2011 r.)*. Rivne: Rivnen. derzh. humanitar. un-t, 16–20 [in Ukrainian].

12. Lytvyn A., Rudenko L. *Pobudova efektyvnykh modeley osvityvnykh system i protsesiv profesiynoyi pidhotovky* [Building effective models of educational systems and professional training processes]. *Modeliuvannia pedahohichnoho protsesu ta psykholohichnoho suprovodu pidhotovky fakhivtsiv ryzkonebezpechnykh ta inshykh profesii: monohrafiia / za red. M. S. Kovalia, A. V. Lytvyna* (2023). Lviv: LDUBZhD. URL: <https://surl.lu/uthxrh> (accessed: 04.10.2025) [in Ukrainian].

13. Lutsenko I. V. (2016). *Aktualni pytannia diialnosti asystenta vchytelia v inkliuzyvnomu klasi* [Current issues of the teacher's assistant's activities in an inclusive classroom]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – Special child: education and upbringing*, 4, 7–13 [in Ukrainian].

14. Lutsenko I. V. (2013). Rol asystenta vchytelia v orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu u klasi z inkluzyvnyim navchanniam [The role of a teacher assistant in organizing the educational process in an inclusive classroom]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy – Education of persons with special needs: ways of development*, 4, 2, 233–242 [in Ukrainian].

15. Martynova R., Bodnar S. (2021). Pryntsypy pedahohichnoho modeliuвання [Principles of pedagogical modeling]. *Ukrainskyi Pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 2, 51–60. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/285> (accessed: 02.10.2025) [in Ukrainian].

16. Martynchuk O. V. (2012). Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do profesiinoi diialnosti v umovakh ikliuzyvnoi osvity [Preparing future teachers for professional activity in inclusive education]. *Visnyk psykholohii i pedahohiky – Bulletin of Psychology and Pedagogy*, 8, 10–14 [in Ukrainian].

17. Mel'nychuk O., Yaroshchuk N. (2021). Profesiina pidhotovka studentiv pedahohichnoho koledzhu do roboty z ditmy z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Professional training of pedagogical college students to work with children with special educational needs]. *Visnyk pedahohiky i psykholohiyi – Bulletin of Pedagogy and Psychology*, 27, 102–106. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._Випуск_27 (accessed: 03.10.2025).

18. Moiseienko I. M. (2021). Model sensomotornoї kompetentsii ditei z rozladamy autychnoho spectra [Model of sensorimotor competence of children with autism spectrum disorders]: kolektyvna monohrafiia. Scientific research of the XXI century. Volume 1: collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, Los Angeles: GS publishing service [in Ukrainian].

19. Paska T. V., Moiseienko I. M., Shapka I. V. (2024). Innovatsiini pidkhody do pidhotovky pedahohiv dlia vprovadzhennia suchasnykh osvitnikh tekhnolohii ta stymuliuвання tvorchosti u zdobuvachiv osvity v Ukraini [Innovative approaches to teacher training for the implementation of modern educational technologies and stimulating creativity in students in Ukraine]. *Akademichni vizii – Academic visions*, 29. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/issue/view/2> (accessed: 02.10.2025) [in Ukrainian].

20. Pohrebniak D. V. (2019). Pedahohichne modeliuвання rozvytku fakhovoi kompetentnosti nachalnykiv fizychnoi pidhotovky i sportu viiskovykh chastyn zbroinykh syl Ukrainy v systemi pisliadyplomnoi osvity [Pedagogical modeling of the development of professional competence of heads of physical training and sports of military units of the Armed Forces of Ukraine in the postgraduate education system]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy* 18, 2, 67–72. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2019/18/part_2/16.pdf (accessed: 03.10.2025) [in Ukrainian].

21. Rodymenko I. M. (2024). Suchasnyi pohliad na problemy navchannia ditei z osoblyvymy potrebamy [A modern view on the problems of teaching children with special needs]. *Nyva znan – Levels of knowledge*, 2, 8–12 [in Ukrainian].

22. Taranchenko O., Kolupaieva A. (2015). Tekhnolohizatsiia v osviti ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Technology in the education of children with special educational needs]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – Special child: education and upbringing*, 18, 2, 219–240 [in Ukrainian].

23. Udych Z., Shulha I. (2024). Vykylyky u roboti asystenta uchytelia / vykhovatel'ia: metodolohiia ta rezultaty doslidzhennia [Challenges in the work of a teacher's assistant/educator: research methodology and results]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – Special child: education and upbringing*, 113 (1), 87–115. URL: https://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/166 (accessed: 03.10.2025) [in Ukrainian].

24. Chyhrina Ya. (2023). Pedahohichni umovy formuvannia metodychnoi kompetentnosti asystentiv vchytelia v inkluzyvnomu seredovyschi [Pedagogical conditions for the formation of methodological competence of teacher assistants in an inclusive environment]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – Special child: education and upbringing*, 109, 1, 187–200 [in Ukrainian].

Отримано 19.10.2025.

Отримано в доопрацьованому вигляді 06.11.2025.

Прийнято до друку 10.11.2025.

Опубліковано 18.12.2025.

Received 19.10.2025.

Received in revised form 06.11.2025.

Accepted for publication 10.11.2025.

Published 18.12.2025.